

economic analysis and control in the formation and development of modern management concepts. Theses of the 12th Int. Conf.], Zhytomyr, ZHDTU, 2013, pp. 230-232.

6. Ananska, M.O. (2013), "Formation of a conceptual model of budgeting in the management of development engineering enterprise", *Pratsi Odeskogo politehnichnogo universitetu*, iss. (41), pp. 336-342.
7. Parkhomenko, V.L., and Pletukhina, E.A. (2011), "Budgeting as a tool to improve innovation management engineering enterprise", *Voprosy sovremennoy nauki i praktiki. Universitet im. V.I. Vernadskogo*, no. 1(32), pp. 224-229.
8. Danilov, I.A. (2009), "Theoretical aspects of budgeting as a modern and efficient technology of corporate financial planning", *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta, Ekonomika*, no. 9(147), issue 20, pp. 123-129.
9. Boronos, V.M. (2012), *Finansovi menedzhment* [Financial management], tutorial, Vydavnytstvo Sumskogo derzhavnogo universytetu, Sumy, Ukraine.
10. Makaruk, F.F. (2010), "Budgeting in the control system of the enterprise: theoretical aspect", *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, issue 3 (18), pp. 212-217.
11. Kerimov, V.E. (2005), *Uchet zatrat, kalkulirovanie i byudjetirovanie v otdelnykh otraslyakh proizvodstvennoy sfery* [Cost accounting, costing and budgeting in selected industries of the production sphere], Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya "Dashkov i K", Moscow, Russia.
12. Zharikov, V.V., Zharikov, I.A., Odnolko, V.G. and Evseychev, A.I. (2009), *Upravlenie innovatsionnymi protsessami* [Management of innovation processes], tutorial, Izdatel'stvo Tambovskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta, Tambov, Russia.

УДК 331.101.6

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Морщенок Т.С., к.е.н., доц., Луц І.Л.

*Запорізька державна інженерна академія
Україна, 69006, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 226*

mtanya-80@mail.ru; livan.zp@gmail.com

У статті зазначено, що в умовах ринкової економіки створення конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності господарської діяльності можливе за умови ефективного використання ресурсів та підвищення продуктивності праці. Розглянуто різні підходи до визначення економічної сутності продуктивності праці, її значення для ефективного функціонування підприємства. Визначено фактори та підходи до підвищення продуктивності праці в сучасних умовах. Зазначено, що підвищення продуктивності є вираженням загального економічного закону, економічною необхідністю розвитку суспільства. Зростання продуктивності праці означає збільшення кількості продукції, виробленої за одиницю часу, або економію робочого часу, витраченого на одиницю продукції. Її зростання є головним джерелом зростання національного доходу; умовою зниження витрат на виробництво; фактором підвищення якості та конкурентоспроможності продукції; передумовою зниження затрат робочого часу, підвищення заробітної плати працівників та рівня життя населення. У зв'язку з цим кожному підприємству необхідно приділяти належну увагу пошуку резервів підвищення продуктивності праці, та на підставі проведеного аналізу розробляти та реалізувати заходи, спрямовані на її зростання. Ці заходи повинні відображатися у відповідних програмах з управління продуктивністю праці на підприємстві. Наведено класифікацію факторів та резервів підвищення продуктивності праці. Зазначено, що всі фактори можна поділити на три групи: соціально-економічні, матеріально-технічні та організаційно-економічні, які слід розглядати в тісному взаємозв'язку, що дозволить досягти максимально можливого підвищення рівня продуктивності праці на підприємстві.

Ключові слова: продуктивність, праця, ефективність, фактори, резерви, підвищення, обсяг випуску, продукція, витрати, час, ресурси, виробництво.

Морщенок Т.С., Луц И.Л. ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ ТРУДА: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И ФАКТОРЫ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ / *Запорожская государственная инженерная академия, Украина*

В статье указано, что в условиях рыночной экономики создание конкурентоспособной продукции, повышение эффективности хозяйственной деятельности возможно при условии эффективного использования ресурсов и повышения производительности труда. Рассмотрены различные подходы к определению экономической сущности производительности труда, ее значение для эффективного функционирования предприятия. Отмечено, что повышение производительности является выражением общего экономического закона, экономической необходимостью развития общества. Рост производительности труда означает увеличение количества продукции, произведенной за единицу времени, или экономию рабочего времени, затраченного на производство единицы продукции. Ее повышение является главным источником роста национального дохода; условием снижения затрат на производство; фактором повышения конкурентоспособности продукции; предпосылкой снижения затрат рабочего времени, повышения заработной платы работников и уровня жизни населения. Поэтому каждому предприятию необходимо находить резервы повышения производительности труда, и на основании проведенного анализа разрабатывать и реализовать мероприятия, направленные на ее повышение. Эти мероприятия должны отражаться в соответствующих программах по управлению производительностью труда на предприятии. Приведена классификация факторов и резервов повышения производительности труда. Сказано, что все факторы можно разделить на три группы: социально-экономические, материально-технические и организационно-экономические, которые следует рассматривать в тесной взаимосвязи, что позволит достичь максимально возможного повышения уровня производительности труда на предприятии.

Ключевые слова: производительность, труд, эффективность, факторы, резервы, повышение, объем выпуска, продукция, затраты, время, ресурсы, производство.

Morschenok T. S., Luts I.L. LABOUR PRODUCTIVITY: ECONOMIC ESSENCE AND FACTORS INCREASE OF HER ON AN ENTERPRISE / *Zaporizhzhya state engineering academy, Ukraine*

The article says that in a market economy creating competitive products, increasing the efficiency of economic activity is possible only if the effective use of resources and increase productivity. Various approaches to the definition of the economic essence of productivity, its importance for the effective functioning of the enterprise. Article expedience improve productivity, the factors and approaches to improve productivity in the modern world. Noted that the increase in productivity is an expression of a general economic law, economic necessity of social development. Productivity growth means increasing the number of products produced per unit of time, or terms of time spent per unit of production. Her rise is a major source of national income growth; condition for reducing the cost of production; factor in improving the quality and competitiveness of products; prerequisite to reduce costs of working time, increase workers' wages and living standards. In this regard, each enterprise should pay particular attention to finding reserves increased productivity, and on the basis of the analysis to develop and implement measures aimed at its promotion. These activities should be reflected in the respective programs on performance management in the workplace. In turn, the development of specific measures for use of the reserves necessary to identify the factors that determine the productivity growth. Among academic economists there is no consensus regarding the allocation factors. In one approach all factors can be divided into three groups: socio-economic, logistical, organizational and economic. All factors should be considered in close relation that will achieve the highest possible level of productivity increase in the enterprise.

Key words: productivity, labour, efficiency, factors, backlogs, increase, volume of output, products, expenses, time, resources, production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах посиленої конкуренції досягнення стійкого розвитку та конкурентних переваг підприємства на ринку стає можливим за умови впровадження інновацій та підвищення ефективності його господарської діяльності, у тому числі за рахунок зростання продуктивності праці. Підвищення продуктивності праці — це складний процес, але він є економічно необхідним для всякої системи господарства, оскільки сприяє розв'язанню багатьох економічних і соціальних проблем. Його економічна сутність полягає в зменшенні кількості затрат на виробництво одиниці продукції, або збільшенні обсягів виробництва продукції при затратах однієї і тієї ж кількості часу. Тому питання, пов'язані з продуктивністю праці та зростанням її рівня, залишаються завжди актуальними, вирішення яких є передумовою забезпечення конкурентоспроможності продукції, підвищення темпів розвитку економіки, рівня життя населення тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні аспекти продуктивності праці знайшли відображення в працях таких вітчизняних та закордонних вчених та економістів, як Богиня Д. П. [1], Гетьман О. О. [2], Грішнова О. А., Єлець О. П. [3], Завіновська Г. Т. [4], Іваненко В. М., Лукашевич В. М. [5], Метеленко Н. Г. [6], Сінк Д. С., Семикіна М. В. [7], Пеліхов Є. Ф., Шваб Л. І. [8] та ін. У цих наукових працях розглядаються підходи щодо визначення продуктивності праці як економічної категорії, класифікації факторів, резервів її підвищення та ефективного управління продуктивністю праці на підприємстві. Так, у роботах Єлець О. П. [3] обґрунтовано необхідність дослідження проблеми продуктивності праці в нових умовах господарювання та проаналізовано дискусійні підходи до визначення продуктивності праці. Окрім цього, Семикіною М. В. [7] розроблено рекомендації щодо створення відповідних економічних та соціальних передумов зростання продуктивності праці в Україні. У працях Богині Д. П. [1], Завіновської Г. Т. [4], Лукашевича В. М. [5] визначаються фактори та резерви підвищення продуктивності праці та наголошується на необхідності ефективного управління продуктивністю праці на підприємстві з метою досягнення стратегічних та оперативних цілей його діяльності.

Однак необхідно зазначити, що незважаючи на значну кількість наукових праць та істотні досягнення в цій галузі, низка питань теоретико-методичного та практичного характеру з управління продуктивністю праці на підприємстві залишається остаточно не вирішеною, потребує уточнень та розвитку, що і обумовлює необхідність проведення цього наукового дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження наукових підходів до трактування продуктивності праці та визначення факторів і резервів, що обумовлюють підвищення її рівня на підприємствах в умовах сучасного розвитку. Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання: розглянути сутність такої економічної категорії «продуктивність праці»; визначити економічне значення продуктивності праці для ефективного функціонування підприємства та теоретично обґрунтувати важливість підвищення її рівня; розглянути існуючу класифікацію факторів та резервів підвищення продуктивності праці на підприємстві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Загальновідомо, що серед основних економічних проблем є неефективне використання ресурсів, неконкурентоспроможність багатьох видів продукції, низький техніко-технологічний рівень виробництва, низький рівень ефективності господарювання та продуктивності праці тощо. На підставі дослідження економічної літератури можна зробити висновок, що продуктивність праці є дискусійною за змістом економічною категорією. У той же час згідно з рекомендаціями Міжнародної організації праці слід розрізняти такі економічні поняття, як «продуктивність» та «продуктивність праці».

За визначенням Г. Т. Завіновської, продуктивність – це ефективність використання ресурсів – праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації – під час виробництва різних товарів і надання послуг. Вона відбиває взаємозв'язок між кількістю і якістю вироблених товарів або наданих послуг і ресурсами, які були витрачені на їх виробництво [4, с. 97]. Сінк Д. С. вважає, що продуктивність – це відношення кількості продукції, виробленої даною системою за даний період часу, до кількості ресурсів, спожитих для створення цієї продукції за той же період часу» [7].

Отже, узагальнюючи думки різних вчених, можна стверджувати, що продуктивність вважається загальним показником, який: по-перше, показує ефективність використання ресурсів під час виробництва різних товарів та послуг; по-друге, відбиває взаємозв'язок

між кількістю і якістю вироблених товарів або наданих послуг і ресурсами, витраченими на їх виробництво; по-третє, дозволяє зіставити результати виробництва на різних економічних рівнях [7].

У той же час сучасна економічна теорія стверджує, що точно визначити роль і частку тих чи інших ресурсів, витрачених на виробництво продукції, неможливо. Тому для визначення ефективності найчастіше використовують показник продуктивності праці, хоча це не означає, що тільки праця є джерелом продуктивності [4, с. 97].

На думку Л. І. Шваб, продуктивність праці як економічна категорія, характеризує ефективність трудових витрат і показує здатність праці створювати за одиницю часу певну кількість матеріальних благ [8, с. 388].

Економічна енциклопедія за редакцією С. В. Мочерного трактує продуктивність праці як ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ.

З точки зору О. А. Грішної, автора відомого підручника з економіки праці, продуктивність праці є узагальнюючим показником використання робочої сили, ... що, як і всі показники ефективності, характеризує співвідношення результатів та витрат, в даному випадку, – результатів праці та її витрат [7].

Метеленко Н. Г. трактує продуктивність праці як показник її ефективності, результативності, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт або послуг і кількості праці, витраченої на виробництво цього обсягу, або витрати праці на виробництво одиниці продукції [6, с. 162].

Як стверджує Г. Т. Завіновська, продуктивність праці відбиває ступінь ефективності процесу праці. У її визначенні вихідною категорією є праця. Якщо прислухатися до її думки, то продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції. Зростання продуктивності праці означає збільшення кількості продукції, виробленої за одиницю часу, або економію робочого часу, витраченого на одиницю продукції [4, с. 98].

Отже, можна стверджувати, що більшість авторів (О. А. Грішнова, Г. Т. Завіновська, В. М. Лукашевич, Є. Ф. Пеліхов та ряд інших) вважають, що продуктивність праці є джерелом та узагальнюючим показником ефективності виробництва. Вони розглядають продуктивність праці як показник, що відображає ступінь ефективності використання такого фактору виробництва, як праця. Таке визначення продуктивності праці рекомендовано і Міжнародною організацією праці.

Семикіна М. В. пропонує, щоб зняти суперечності в трактуванні та подальшій оцінці, трактувати продуктивність праці в широкому та вузькому сенсі: продуктивність праці у вузькому сенсі – це показник продуктивності конкретної праці на мікроекономічному або індивідуальному рівнях, що уявляє собою відношення обсягу виробленої продукції (послуг) до витрат лише одного фактора виробництва – живої праці, які можуть вимірюватися за годину, день, квартал, рік (людино-години, людино-дні, в річних розрахунках – середньооблікова чисельність персоналу); продуктивність праці в широкому сенсі – це суспільна продуктивність праці, яка характеризує результативність виробничого процесу на макрорівні та являє собою відношення загального обсягу виробленої продукції та послуг до загальних затрат праці [7].

Гетьман О. О. у підручнику «Економіка підприємства» залежно від масштабності виконуваних трудових процесів виділяє такі види продуктивності праці: глобальну, локальну, індивідуальну. Глобальною продуктивністю праці називається узагальнений показник народногосподарської ефективності праці по країні в цілому, який розраховується шляхом віднесення основних макроекономічних показників (валовий

національний продукт, внутрішній національний продукт, національний дохід) до чисельності зайнятих у суспільно-господарському виробництві. Локальною продуктивністю праці називають показник ефективності праці по галузях промисловості, по групі підприємств, що випускають однорідну продукцію. Він обчислюється як обсяг продукції (валової, товарної, чистої виготовленої підприємством (галуззю, підгалуззю), до чисельності промислово-виробничого персоналу даного підприємства (галузі, підгалузі). Індивідуальною продуктивністю праці називається результативність праці на конкретному робочому місці, в конкретному цеху тощо. На конкретному робочому місці його ототожнюють з нормою виробітку по конкретному виду продукції, яка розраховується як кількість продукції в натуральному вираженні, виготовленої за одиницю робочого часу [2].

В економічній літературі зазначається, що рівень продуктивності праці визначається лише двома показниками: виробітком, тобто кількістю продукції, випущеної за одиницю робочого часу; трудомісткістю, тобто кількістю часу, витраченого на виготовлення одного виробу.

Слід зазначити, що зростанню продуктивності праці на макро- і мікроекономічному рівнях приділяється велика увага в усіх країнах. Підвищення продуктивності праці – це складний процес, але він є необхідною передумовою забезпечення економічного розвитку підприємства, оскільки виступаючи джерелом збільшення обсягів виробництва продукції, приводить до скорочення затрат праці на виробництво продукції, а відтак – економії робочого часу; обумовлює скорочення витрат на оплату праці в розрахунку на одиницю продукції; сприяє зниженню витрат на виробництво продукції тощо.

У той же час підвищення продуктивності праці є вираженням загального економічного закону, економічною необхідністю розвитку суспільства і має такі цілі: стратегічну – підвищення життєвого рівня населення; найближчу – підвищення ефективності діяльності галузей і підприємств, а також реальне зростання особистих доходів працівників [4, с. 99]. Отже, можна стверджувати, що без зростання продуктивності праці стає неможливим забезпечення конкурентних переваг країни, її сталий соціально-економічний розвиток.

За твердженням А. В. Мерзляк, Є. П. Михайлова, М. Х. Корецького та Г. О. Михайлової у навчальному посібнику «Економіка праці і соціально-трудова відносини», продуктивність праці може підвищуватися в таких випадках: коли обсяг продукції збільшується, а витрати зменшуються (класичний випадок); обсяг продукції зростає швидше, ніж витрати; обсяг продукції залишається без змін, а витрати знижуються; обсяг продукції збільшується при незмінних витратах; продукція знижується більш повільними темпами, ніж витрати [9, с. 129].

Отже, зростання продуктивності праці є головним джерелом зростання національного доходу; умовою зниження витрат на виробництво; фактором підвищення якості та конкурентоспроможності продукції; а також передумовою зниження затрат робочого часу, підвищення заробітної плати працівників та рівня життя населення. Виходячи із важливості підвищення продуктивності праці для розвитку та забезпечення конкурентоспроможності підприємства, необхідним стає визначення факторів, що впливають на її рівень, розробка та впровадження заходів щодо реалізації резервів підвищення продуктивності праці.

Під резервами підвищення продуктивності праці розуміють невикористані можливості економії затрат праці (як живої, так і уречевленої), які виникають унаслідок дії тих чи інших факторів [4, с. 114]. Фактор – це рушійна сила, суттєва причина, обставина, що впливає на певний процес або явище та змінює рівень і динаміку продуктивності [4, с. 108].

Метеленко Н. Г. стверджує, що невикористані можливості росту продуктивності праці визначаються в кожний період часу ступенем використання на конкретному підприємстві або сфері досягнень науки і техніки, організації суспільного виробництва, соціального розвитку. Залежно від особливостей виявлення та використання резерви можна поділити на певні групи: резерви зниження трудомісткості, тобто можливості скорочення витрат праці (фонду часу) робітників та інших категорій працівників на одиницю виготовленої продукції за рахунок механізації, автоматизації виробничих процесів, удосконалення організації виробництва й праці; резерви якісного покращення використання робочого часу за рахунок ліквідації втрат, усунення непродуктивних витрат праці, покращення умов праці на робочому місці [6, с. 165].

Слід зазначити, що в кожний період часу на підприємстві необхідно використовувати ті резерви, що дають максимальну економію праці за мінімальних витрат.

Мерзляк А. В., Михайлов Є. П., Корецький М. Х., Михайлова Г. О. всі резерви підвищення продуктивності праці класифікують таким чином:

- підвищення технічного рівня виробництва (механізація й автоматизація виробництва; упровадження нових видів устаткування; упровадження нових технологічних процесів; підвищення якості сировини й матеріалів);
- поліпшення організації виробництва і праці (підвищення норм; зменшення кількості працівників, які не виконують норми; спрощення структури управління; механізація облікових та обчислювальних робіт; зміна робочого періоду);
- зміна зовнішніх, природних умов (зміна умов видобутку вугілля, нафти, руд, торфу; зміна вмісту корисних речовин);
- структурні зміни у виробництві (зміни частки окремих видів продукції, зміна трудомісткості виробничої програми; зміна частки купованих напівфабрикатів і комплектних виробів; зміна частки нової продукції) [9, с. 131-132].

У свою чергу для розробки конкретних заходів з використання резервів необхідно виділити фактори, що визначають можливості підвищення продуктивності праці.

Завіновська Г. Т. погоджується із зарубіжними економістами та пропонує виділяти дві основні групи факторів продуктивності: зовнішні (які не контролюються), внутрішні (які контролюються). Зовнішні фактори включають політичні, соціальні й економічні аспекти розвитку суспільства; урядові рішення та інституційні механізми; наявність фінансів, транспорту, комунікацій і сировини. Вони перебувають поза контролем з боку окремого підприємства. Внутрішні фактори – це ті, які перебувають у зоні контролю окремого підприємства і поділяються на «тверді» та «м'які».

«Тверді» (стійкі, сталі) включають в себе: виріб – його якість, призначення, дизайн, тобто якою мірою він відповідає вимогам, що висувуються до нього споживачем, ринком; технологію й устаткування – впровадження нових технологій, зменшення простоїв устаткування та підвищення ефективності діючих виробничих потужностей, модернізація устаткування, усунення вузьких місць тощо; сировину – охоплює такі важливі аспекти, як підвищення ефективності використання матеріалів, поліпшення коефіцієнта обігу матеріалів, управління матеріалами, розвиток ефективних джерел постачання.

«М'які» (змінні) фактори включають: якість робочої сили, підвищення ефективності її використання за допомогою подальшого удосконалення мотивації праці, поліпшення її поділу та кооперації, участі всіх категорій працівників в управлінні підприємством; організаційні системи та методи – динамічність і гнучкість структури підприємства, удосконалення організації виробництва і праці, трудових методів; стилі та методи управління – вплив їх на організаційну структуру, кадрову політику, планування діяльності підприємства [3; 4, с. 108-109].

Лукашевич В. М. вважає, що кожний вид резервів можна розглядати відносно певного фактора, а всю сукупність резервів доцільно класифікувати у відповідності із класифікацією факторів. Це дає можливість при проведенні аналізу з'ясувати основні причини витрат та невикористаних витрат праці за кожним фактором та визначити шляхи їх усунення [3; 5, с. 68-69]. При цьому В. М. Лукашевич виділяє чотири групи факторів:

- матеріально-технічні фактори – пов'язані з використанням нової техніки, нових видів сировини й матеріалів (модернізація обладнання, заміна морально застарілого обладнання новим, підвищення рівня механізації виробництва, впровадження нових прогресивних технологій, використання нових видів сировини, прогресивних матеріалів та інших заходів);
- організаційно-технічні фактори – визначаються рівнем організації праці, виробництва та управління (удосконалення організації управління виробництвом; удосконалення організації виробництва, удосконалення організації праці);
- соціально-економічні фактори (матеріальна та моральна зацікавленість у результатах праці, як індивідуальна, так і колективна, зміна форм власності на засоби виробництва та результати праці, рівень кваліфікації працівників, якість їхньої професійної підготовки та загальний культурно-технічний рівень);
- соціально-психологічні фактори (якість трудових колективів, їх соціально-демографічний склад, рівень дисциплінованості, трудової активності та творчої ініціативи працівників, система ціннісних орієнтацій, стиль керівництва у підрозділах і на підприємстві в цілому тощо) [3; 5, с. 67-68].

Оскільки праця є процесом взаємодії робочої сили із засобами виробництва, то Д. П. Богиня [1], Г. Т. Завіновська [4] та деякі інші автори економічної літератури фактори підвищення продуктивності праці за змістом поділяють на три групи: соціально-економічні, що визначають якість використовуваної робочої сили; матеріально-технічні, що визначають якість засобів виробництва; організаційно-економічні, що визначають якість поєднання робочої сили із засобами виробництва.

До групи соціально-економічних факторів зростання продуктивності праці належать всі фактори, що спричиняють покращання якості робочої сили. Це, насамперед, такі характеристики працівників, як рівень кваліфікації та професійних знань, умінь, навичок; компетентність, відповідальність; здоров'я та розумові здібності; професійна придатність, адаптованість, інноваційність та професійна мобільність, моральність, дисциплінованість, мотивованість (здатність реагувати на зовнішні стимули) і мотивація (внутрішнє бажання якісно виконувати роботу). До цієї групи факторів відносяться також характеристики трудових колективів, такі як трудова активність, творча ініціатива, соціально-психологічний клімат, система ціннісних орієнтацій.

До групи матеріально-технічних факторів зростання продуктивності праці належать всі напрямки прогресивних змін у техніці й технології виробництва, а саме: модернізація обладнання; використання нової продуктивнішої техніки; підвищення рівня механізації і автоматизації виробництва; впровадження нових прогресивних технологій; використання нових ефективніших видів сировини, матеріалів, енергії тощо [1].

Велике значення для підвищення продуктивності праці мають організаційно-економічні фактори, які визначаються рівнем організації виробництва, праці й управління. До цих факторів належать:

- удосконалення форм організації суспільного виробництва, його подальшої спеціалізації та концентрації; удосконалення організації виробничих підрозділів і допоміжних служб на підприємствах;
- удосконалення організації праці шляхом поглиблення поділу і кооперації праці, упровадження багатостатного обслуговування, розширення сфери суміщення

професій і функцій; застосування передових методів і прийомів праці; удосконалення організації та обслуговування робочих місць; поліпшення нормування праці (упровадження технічно обґрунтованих норм затрат праці, розширення сфери нормування праці); застосування гнучких форм організації праці; поліпшення підготовки і підвищення кваліфікації кадрів; поліпшення умов праці; удосконалення матеріального стимулювання праці;

- удосконалення організації управління виробництвом з допомогою удосконалення системи управління виробництвом, поліпшення оперативного управління виробничим процесом, запровадження автоматизованих систем управління виробництвом [4, с. 113-114].

Отже, підвищення продуктивності праці – це складний процес, який відображає одночасну дію багатьох взаємопов'язаних між собою факторів, вплив яких виявляється в процесі аналізу, що становить важливу функцію управління. Основне завдання управління продуктивністю праці полягає саме в досягненні максимально можливого рівня її підвищення. Для досягнення цього на підприємстві слід розробляти та впроваджувати різні програми управління продуктивністю праці.

ВИСНОВКИ

Отже, можна стверджувати, що продуктивність розглядається як загальний показник, що характеризує ефективність використання ресурсів для виробництва продукції, а продуктивність праці як узагальнюючий показник ефективності трудової діяльності працівників. Продуктивність праці є дискусійною за змістом економічною категорією, яка відбиває ступінь ефективності процесу праці та вимірюється кількістю виробленої продукції за одиницю часу, або кількістю робочого часу, витраченого на виготовлення одиниці продукції. Значення продуктивності праці визначається тим, що її зростання забезпечує підприємствам і всьому суспільному виробництву подальший розвиток і сприятливі перспективи, що в кінцевому рахунку веде до підвищення рівня життя населення. Тому кожному підприємству необхідно приділяти належну увагу підвищенню рівня продуктивності праці. Це сприятиме соціально-економічному розвитку та забезпеченню конкурентоспроможності підприємства на ринку. Для цього потрібно розглядати науково-технічні, технологічні, соціально-економічні та організаційно-економічні передумови зростання продуктивності праці в тісному взаємозв'язку. А на підставі проведеного аналізу та виявлення резервів розробляти та реалізовувати відповідні програми управління продуктивністю праці, що спрямовані на її підвищення на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богиня Д. П. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці [Електронний ресурс] / Д. П. Богиня. — Режим доступу : <http://library.if.ua/book/40/2690.html>.
2. Гетьман О. О. Продуктивність праці: поняття і види [Електронний ресурс] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. — Режим доступу : http://pidruchniki.ws/14051003/ekonomika/produktivinst_pratsi_ponyattya_vidi.
3. Слєць О. П. Продуктивність праці: роль, сутність та чинники [Електронний ресурс] / О. П. Слєць, М. О. Глазкова. — Режим доступу : <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/1365/123.pdf?sequence=1>.
4. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. / Г. Т. Завіновська. — [3-тє вид., без змін]. — К. : КНЕУ, 2007. — 304 с.
5. Лукашевич В. М. Економіка праці та соціально-трудо́ві відносини : навч. посіб. / В. М. Лукашевич. — Львів : Новий Світ-2000, 2008. — 248 с.
6. Метеленко Н. Г. Економіка підприємства: основи теорії та практики : навч. посіб. / Н. Г. Метеленко. — Дон.: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. — 222 с.

7. Семикіна М. В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання [Електронний ресурс] / М. В. Семикіна. — Режим доступу : http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf.
8. Шваб Л. І. Економіка підприємства : [навч. посіб. для студ. внз] / Л. І. Шваб. — [2-ге вид.]. — К. : Каравела, 2005. — 568 с.
9. Економіка праці і соціально-трудоі відносини : навч. посіб. / [А. В. Мерзляк, Є. П. Михайлов, М. Х. Корецький, Г. О. Михайлова]. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 240 с.

REFERENCES

1. Bogynia, D.P. (2000), "Faktoiry i rezervy pidvyshchennja produktyvnosti pratsi", available at: <http://library.if.ua/book/40/2690.html> (access January 15, 2014).
2. Get'man, O.O. and Shapoval, V.M. (2010), "Produktyvnist pratsi: ponjattja i vydy", available at: http://pidruchniki.ws/14051003/ekonomika/produktivinst_pratsi_ponyattya_vidi (access January 10, 2014).
3. Eyelec, O.P. and Hlazkova, M.O. (2011), "Produktyvnist pratsi: rol, sutnist ta chynnyky", available at: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/1365/123.pdf?sequence=1> (access January 15, 2014).
4. Zavinovska, H.T. (2007), *Ekonomika pratsi: navchalnyi posibnyk* [Labour Economics: tutorial], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Lukashevych, V.M. (2008), *Ekonomika pratsi i sotsialno-trudovi vidnosyny: navchalnyi posibnyk* [Labor Economics and Labor Relations: tutorial], «Novyj Svit-2000», Lviv, Ukraine.
6. Metelenko, N.H. (2008), *Ekonomika pidpryjemstva: osnovy teorii ta praktyky. Navchalnyi posibnyk* [Enterprise economy: basic theory and practice. Tutorial], TOV «Juho-Vostok, LTD», Donetsk, Ukraine.
7. Semykina, M.V. (2010), "Produktyvnist pratsi: metodolohiia vymiriuvannia, peredumovy zrostannia", available at: www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf (access January 10, 2014).
8. Shvab, L.I. (2005), *Ekonomika pidpryjemstva: navchalnyi posibnyk dlja studentiv vnz* [Enterprise economy: high school textbook], Karavela, Kyiv, Ukraine.
9. Merzliak, A.V., Myxajlov, Ye.P., Koretskyi, M.X. and Myxailova, H.O. (2005), *Ekonomika pratsi i sotsialno-trudovi vidnosyny: navchalnyi posibnyk* [Labor Economics and Labor Relations: tutorial], Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.